HET NULDE HOOFDSTUK VAN HET ARUBAANSE VAKBONDSGESCHIEDENIS

Luc Alofs

Verscheen in: *Ñapa* 27-4 en 18-5-1991.

De Arubaansche Arbeidersbond: 1935-1957

In het Arubaanse dagblad *El Despertador* van 17 november 1934 werd voor het eerst gesproken van de oprichting van een Arubaanse Arbeidersbond. Aanleiding voor deze gebeurtenis was een op 8 november ondertekende circulaire afkomstig van Lago waarin werd aangekondigd dat alle behalve de Amerikaanse werknemers, per 15 november een loonsverlaging van maar liefst 25% te wachten stond. De salarissen zouden gaan variëren van f. 0.85 per uur voor een '5th class tradesman' tot 1.85 voor en '1st class sub-forman'. Protest tegen de maatregel was mogelijk: de circulaire eindigde met de mededeling dat degenen voor wie de nieuwe lonen niet acceptabel waren, gebruik konden maken van het recht het arbeidscontract te beëindigen.

Verontwaardiging onder Arubaanse, Hollandse en Bovenwindse werknemers was het gevolg. De Hollanders stelden een Commissie van Vier in die naar Gouverneur Van Slobbe gestuurd werd om via hem de Lago tot afstel of tenminste een uitstel van de maatregel gedurende enige weken te dwingen. Van Slobbe beloofde een onderzoek in te stellen en stuurde hiertoe per kerend vliegtuig Procureur-Generaal Frans A. Jas naar Aruba.

Bij gebrek aan een georganiseerd werknemersverband vonden in de loop van die week op verscheidene plaatsen op het eiland bijeenkomsten plaats, waarbij de oprichting van arbeidersbond onderwerp van gesprek was. Immers, overal in de beschaafde wereld ('den mundo civilizá') bestonden bonden, die de belangen van de leden mogen beschermen in geval van 'geweld, belediging en salarisverlaging'. Volgens Despertador-redacteur Kuiperi kwamen op 15 november 500 mensen naar de vergadering in Oranjestad. Driehonderd-eenenzestig van hen gaven hun steun en handtekening aan de op te richten bond. Het voorlopig bestuur bestond uit (de) Henny Eman voorzitter, dhr. W.J. Booi penningmeester en de Hollander Aart in 't Veld, die lange tijd in de Kamer van Koophandel zou zitten.

De openingsrede werd die avond uitgesproken door Adelbert Schotborg. Het doel van de bond zou niet offensief, maar defensief zijn, betoogde Schotborg. En: 'verder kan een ieder zich bij ons aansluiten, zonder onderscheid van rang, stand, geloof of nationaliteit'. Dit leken de hoofdbeginselen van de bond in wording te zijn, maar de spreker voegde er aan toe dat er nog veel gedaan moest worden voor deze vereniging werkelijk tot stand gekomen zou zijn.

Ofschoon de olie-industrie Aruba uit de economische malaise van de periode rond de Eerste Wereldoorlog had gehaald, bestond er onvrede rond de sociale en economische ontwikkelingen op het eiland. De groei van de welvaart stagneerde en de gewraakte salarisverlaging was niet de enige oorzaak van de onrust. Op de Lago was de arbeidsonrust reeds enige jaren oud en de wrijvingspunten tussen de diverse geledingen in en rond het bedrijf waren talrijk. De Hollanders waren ten dele afgevloeide Shell-werknemers, die via de bemiddeling van Gouverneur of Gezaghebber naar de Lago waren gekomen en ten dele Europese contractanten. De onvrede in deze groep was groot. Zij ondervonden hinder van discriminatie ten opzichte van hun Amerikaanse collega's in het bedrijf. Deze vloeiden voort uit de ongunstigere 'Europese contracten' en de opstelling van hun Amerikaanse collega's. Bovendien: het betrof reeds de vierde salarisverlaging sinds 1931.

Het aantal Arubanen bij de Lago was recentelijk gegroeid van 643 op 2 februari 1933 tot ongeveer duizend ten tijde van het voorval. De Arubanen waren in 1935 gedeeltelijk daggelders die voor hun inkomen afhankelijk waren van wisselvalligheden van het arbeidsaanbod. Door de tussenkomst van de gezaghebber en de pastoor kregen zij meestal groepsgewijs per parochie voor korte tijd werk op de raffinaderij. De Arubanen moesten bovendien een deel van hun inkomsten afstaan aan de buschauffeurs die hen van en naar hun werk moesten brengen. Een maand op en neer van de stad naar Sint Nicolaas kostte al snel enkele dollars. Reeds in de jaren '30 bestonden er spanningen tussen de Arubaanse en vreemde arbeidskrachten in verband met door de overheid gewenste Arubanisering van het Lagopersoneel.

Niet alleen binnen de Lago-poorten bestonden spanningen. De bewoners van San Nicolas en Savaneta hadden last van de stank van de sulfaat-installatie die de raffinaderij boven de wind van de beide woonkernen had gebouwd. De Arubaanse handelaren ondervonden scherpe concurrentie van de bedrijfswinkel die de Lago had opgericht om haar werknemers goedkoop en met lage salarissen te kunnen laten leven. De ontwikkelingen bij de Arend-raffinaderij waren ook ongunstig geweest. In de periode 1931 tot halverwege 1934 waren ontslagen gevallen onder de lagere employees. In de *Despertador* van 2 juni 1934 werd nog geklaagd over de levensomstandigheden van de Arubanen. Hopelijk zou de toenemende activiteit bij Aruba's tweede raffinaderij in de tweede helft van 1935 enige verlichting brengen. Niets werd overigens minder waar, want eind 1935 staakte de Arend de raffinageactiviteiten.

Wat het lot van Lago's gewraakte loonmaatregel is geweest bleek niet te achterhalen. Wel is duidelijk dat Aruba het ontstaan van haar eerste vakbond aan dit conflict dankte. Na de eerste vergadering zou het nog enige tijd duren voordat de bond officieel erkenning zou verkrijgen. Voorlopig voorzitter en lid van de Raad van Politie Henny Eman zou deze zaak afwikkelen. In april van het volgende jaar vertrok Eman naar Curaçao om de statuten van de 'Liga di Obrero' te bespreken. Vermoedelijk werden tijdens deze reis de statuten van de bond opgesteld. Het bleek dat een algemene vergadering nodig was om de statuten goed te keuren en een bestuur te kiezen.

De oprichtingsvergadering van Aruba's eerste vakbond vond plaats op 12 mei 1935 op een voetbalveld. Daarna kon Gouverneur van Slobbe zijn goedkeuring aan de oprichting van de bond verlenen. Dit gebeurde per Gouverneursbesluit nr. 880 op 12 juni 1935.

In de statuten lezen we wat de doelstellingen van de bond waren.

a) Het met wettige middelen behartigen en bevorderen der belangen van de leden;
b) het bevorderen der eenheidsgedachte ter handhaving der saamhorigheid met het moederland;
c) het kweken van plichts- en sociale gevoelens onder de arbeiders;
d) het bewerkstelligen van goede verstandhouding tussen werkgevers en arbeidende klasse.

Aanvankelijk bleven de activiteiten van de bond beperkt. Kort na de goedkeuring der statuten, van 13 tot 18 juni 1935, bezocht Gouverneur van Slobbe met zijn gezin Aruba. De vertegenwoordiger van de Koningin wachtte een hartelijke ontvangst. Als militair was hij naar Curaçao gekomen om de schande te doen vergeten die over het Vaderland was gekomen na de overval op Willemstad door generaal Urbina en zijn groepje vrijheidsstrijders in 1929. Inmiddels was hij de Gouverneur geworden die de belangrijke eerste sociale wetten op poten had gezet. In mei 1935 stelde hij de nieuwe ongevallenwet in werking en de dag voor zijn bezoek had hij de vakbond erkend. In het Nationaal Historisch Archief in Oranjestad treffen we de dagboeken van Wagemaker aan. Op 17 juni 1935 schreef deze:

'Bijgewoond de demonstratie voor Z.E. den Gouverneur van den Voorzitter en Secretaris

van den nieuw opgerichten bond van arbeiders en een aantal leden van den bond. Beide functionarissen betuigden trouw aan Vorstin en Vaderland waarop Z.E. antwoordde'.

Het gouvernement en de 'Arbeidende Klasse'

Tot aan 1942 werd het rustig rond de arbeidersbond. In de dagboeken, die gezaghebber Wagemaker tot aan zijn vertrek van Aruba in juni 1945 bijhield, maakte hij slechts tweemaal gewag van de bond. Wel werden in deze jaren een aantal andere bonden opgericht. Deze waren van weinig Arubaans gehalte. In 1939 werd de *Arubaanse afdeling van de Curaçaose Ambtenaren Bond* opgericht en in 1941 vond de stichting van de *R.K. Onderwijzersvereniging Sint Thomas* plaats. Beide bonden bestreken arbeidsterreinen waarop de Hollanders domineerden. Dat de Arbeidersliga, zoals Emans bond soms genoemd werd, weinig invloed zou gaan hebben op de arbeidsverhoudingen mag niet verbazen. Er bestond nog altijd geen stakingstraditie en eerdere stakingen die zich op Curaçao hadden voorgedaan waren zonder succes beëindigd. In 1913 en 1926 zelfs met massaontslag. Op Aruba zowel als op Curaçao werden de belangen van de arbeidende klasse feitelijk nog 'behartigd' door het koloniaal bestuur; door Gezaghebber en eventueel Gouverneur. Zo organiseerde Gezaghebber Wagemaker in oktober 1935 een enquête omtrent de situatie bij de Lago en de relatie tussen Hollanders en Amerikanen. Tijdens een Gouverneursbezoek in december van dat jaar hielden Van Slobbe en Wagemaker besprekingen met de General Manager van Lago 'over de belangen van de Hollandse en Arubaansche geëmployeerden der maatschappij'. De spanningen tussen de werklieden duurden echter voort en steeds was het de gezaghebber die zijn burgervaderlijke plicht uitoefende en de belangen van zijn onderdanen behartigde. Van enig optreden van de arbeidersbond wordt geen melding gemaakt.

Dat de Gezaghebber ook een belangrijk verdediger was van de Arubaanse werklieden bleek uit zijn correspondentie met de LAGO. Ofschoon de Gouverneur aandrong op het in dienst laten nemen van Antillianen boven 'vreemdelingen', vatte Wagemaker deze richtlijn op eigen wijze op. Telkens drong hij erop aan Arubanen in dienst te nemen. Een belangrijk optreden van Wagemaker vond plaats in oktober 1938 en wederom lijkt de Liga geen rol van betekenis gespeeld te hebben. Een terugkerend punt van conflict tussen Lago en de Arubaanse werknemers was het grote verzuim onder deze laatsten. Een gebrek aan industriële ervaring en discipline had ertoe geleid dat de Arubanen slechte posities in het bedrijf innamen en van de landbouwproductie afhankelijk bleven. De cunucu's moesten derhalve onderhouden worden en arbeidsverzuim was noodzakelijk. Vooral in tijden van regenval moesten de gronden worden onderhouden en in oogsttijd kwam het erop aan snel en grondig te oogsten. De Lago was hier uiteraard niet blij mee en ontsloeg met de grote regelmaat groepen spijbelaars. Om deze problemen te kanaliseren besprak 31 oktober 1939 Wagemaker met Lago de mogelijkheid om de Arubanen gedurende de regenperiodes enkele dagen vrijaf te geven. De Lago stond toe dat de 'gedurende vier weken twee dagen vrij zal worden gegeven waarbij het loon zal worden doorbetaald en de gemiste uren zullen worden ingehaald'. Een jaar later werd dezelfde regeling getroffen.

De havenstaking van 1942

Het eerste optreden van onze Arbeidersbond vond plaats in 1942 tijdens een conflict met de havenarbeiders in de hoofdrol. Op Aruba had de olieindustrie inmiddels vaste voet onder de grond, maar niettemin waren de eerste oorlogsjaren voor Aruba weinig voorspoedig. De

Arubaanse historicus R.M. Croes (1983) beschreef in zijn *'Welvaart zonder Ontwikkeling'* de situatie in deze jaren op het eiland. De winkeliers klaagden over de omslachtige wijze waarop via Curaçao en de Amerikaanse militaire autoriteiten scheepsruimte voor de aanvoer van voedsel en goederen aangevraagd moest worden. Men verkreeg bovendien te weinig ruimte (p. 78-81). De Lago had nog in 1940 een aantal buitenlanders moeten ontslaan. De kosten van het primaire levensonderhoud stegen gedurende het eerste oorlogsjaar met 43 procent en de Lago-arbeiders kregen in september '41 een salariscompensatie van slechts tien procent. Elders lezen we dat de Arend raffinaderij begin 1942 nog een geringe productie kende. Halverwege 1942 breidde het bedrijf de productie uit, maar deze werd in de loop van het jaar geheel stilgelegd.

Onder deze omstandigheden vond een arbeidsconflict plaats in de haven van Oranjestad. Deze had vermoedelijk zijn aanvang in maart 1942 en duurde tenminste een volle maand. Op 13 maart schreef Wagemaker in zijn dagboek:

> 'Bespreking met den Directeur van Economische Zaken en de vertegenwoordigers van den handel en scheepvaart dhr. Karner, Rondé en John G. Eman in zake de oplossing van het loongeschil onder de havenarbeiders en vaststelling van de juiste loonstandaard.'

Aan het einde van de maand was het conflict nog niet opgelost. Wagemaker bleef als bemiddelaar tussen de partijen staan en zo vernemen we van het eerste optreden van de bond. Op 30 maart belegde Wagemaker een bijeenkomst:

> '30 maart 1942. Samenkomst met de havenarbeiders en den heer J.H. (Henny) Eman in de raadszaal teneinde met laatstgenoemde als tolk de betekenis uit te leggen van de indeling van den havenarbeid onder de z.g. verplichte bedrijven, alsmede waarom de loonen op f.0,65 per uur werden gesteld in plaats van op f.0,75. De aanwezigen vertoonden weinig neiging om aan het werk te gaan, ook toen door den heer Eman in zijn kwaliteit als Voorzitter van den Arbeidersbond werd aangedrongen om den arbeid te hervatten.'

Dat het inmiddels serieus was met de staking moge blijken uit de activiteiten die Wagemaker de rest van de dag ontplooide: 'Bespreking met den Inspecteur van Politie om de havenarbeiders bij betoonde onwilligheid tot werken bij de aankomst van een schip zo mogelijk alsnog tot werken over te halen en bij voortgezette onwil de wettelijke strafmaatregelen tegen hen te doen toepassen.'

Met de technisch ambtenaar ontwierp Wagemaker een draaiboek om bij een voortgezette staking inkomende schepen toch te kunnen lossen. Op 10 april vertrok Wagemaker naar Curacao om met Gouverneur Wouters en de 'Commissie tot Regeling van Arbeidsconflicten' de stand van zaken rond de bootwerkers te bespreken. De gezaghebber kreeg een aantal richtlijnen mee en een volmacht om naar eigen inzicht het conflict op te lossen. In noodgevallen zou hij de schutters – het was oorlog, dus de schutterij stond paraat! – mogen inzetten om de ontscheping van de stakers over te nemen.

Korte tijd later kwam het conflict inderdaad tot een ontknoping. Nog hetzelfde weekend besprak Wagemaker met de Inspecteur van Politie 'de te volgen gedragslijn bij het eventueel niet opkomen van bootwerkers voor het laden en lossen van schepen overeenkomstig de te Curacao gehouden besprekingen.'

Met de agent van de Koninklijke Nederlandsche Scheepvaart Maatschappij, die een schip verwachtte, besprak hij de maatregelen die inmiddels getroffen waren. Het K.N.S.M.-schip zal naar alle waarschijnlijkheid het eerste weer ontlaadde schip zijn geweest, want op woensdag 15

april zat Wagemaker opnieuw met Eman aan tafel. De Gezaghebber schreef:

> 'Besproken met den heer Henny Eman de organisatie van de bootwerkers gedurende de dagen dat geen havenarbeid kon worden verricht. Genoemde heer nam op zich om deze mensen te doen steenen verzamelen voor den dienst de O.W. (openbare werken L.A.).

Het conflict was beëindigd en opnieuw weten we niet wat de uitkomst was: is de staking met geweld gebroken? Zijn de schutters als stakingsbrekers ingezet? Zijn de lonen aangepast? Wat was feitelijk Emans rol in het conflict? Het is eveneens de vraag of de door de havenarbeiders geuite onvrede over de sociaaleconomische ontwikkelingen in de eerste oorlogsjaren aanleiding was voor de bespreking die 5 dagen later plaatsvond. Wagemaker schrijft:

> 'Bespreking met de door den Gouverneur benoemde commissie voor den handel de noodzakelijkheid tot stabiliseren van de prijzen van volksvoedsel zoals boonen, mais, maismeel aardappelen enz. en het geven van informatie bij het constateren van misbruik'.

DE ARUBAANSCHE ARBEIDERSBOND: 1935 - 1957.
of: HET NULDE HOOFDSTUK VAN DE ARUBAANSCHE VAKBONDSGESCHIEDENIS

Luc Alofs

Deel twee

Na de beeindiging van het havenconflict in 1942 werd het opnieuw rustig rond de 'Arubaanse Arbeiders Bond'. Voorzover bekend nam de arbeidsonrust af en gaandeweg raakte Aruba in de ban van de expansie van de olie-industrie. Na de aanval van de Japanners op Pearl Harbour werden de Verenigde Staten in de Tweede Wereldoorlog betrokken. En met de Amerikanen ook de Arubanen. De Lago zou zich ontwikkelen tot een van de grootste raffinaderijen ter wereld en een van de belangrijkste brandstofleverantiers van de geallieerde strijdkrachten. De olieproduktie, het aantal arbeidsplaatsen en werknemers stegen en vanwege de oorlogsituatie werd een stakingsverbod ingesteld.

De Arbeidersbond in de Separacionjaren

Na de oorlog is 1947 het eerste jaar waarin we weer van de bond vernemen. In dat jaar was de dekolonisatie van het Staatsdeel Curacao op gang gekomen en de 'Parlementaire Commissie Kropman' bezocht de eilanden om zich te orienteren omtrent de toestanden en wensen in de kolonie. Op Aruba vierde -onder leiding van landraad, koopman en vakbondsleider Henny Eman- de Separaciongedachte inmiddels hoogtij en de Nederlandse parlementariers troffen een levende afscheidingsbeweging aan. Onder anderen spraken de Nederlandse parlementariers met de arbeidersbond en in het Verslag vinden we enkele gegevens over doelstellingen, ledenaantallen en samenstelling van de bond.

> 'De Commissie stond voorts het bestuur van den Arubaanschen Arbeidersbond te woord, een vakorganisatie, die circa 4000 leden telt, waarvan rond 2000 eigenlijke Arubanen. Zij beoogt tot een algemene arbeidersvakorganisatie uit te groeien, en streeft naar verbetering van de positie van den arbeider, door te ijveren voor goede sociale voorzieningen. Het bestuur achtte de raciale loonpolitiek bij de oliemaatschappijen niet juist, terwijl er een behoorlijke vacantieregeling moet worden getroffen.'

De bond had ten opzichte sinds 1935 haar doelstellingen enigszins aangepast. De sociale voorzieningen sinds de jaren dertig ingevoerd door Gouverneur van Slobbe, werden als onvoldoende beschouwd. Tevens hekelde men nog altijd de ongelijke salarissen en secundaire voorzieningen voor werknemers van verschillende herkomst. Het waren nog altijd de Amerikanen die daarvan het meest profijt ondervonden. Deze gemeenschappelijke frustatie bracht ogenschijnlijk 4000 Arubaanse en niet Arubaanse-arbeiders tot elkaar. Althans als we de cijfers van het bestuur van de bond voor lief nemen. Het is niet waarschijnlijk dat na de oprichting een sluitende administratie gevoerd is en het getal 4000 zullen we met enige reserve behandelen.

Dat de invloed van de bond op het sociaal-economisch leven op Aruba beperkt bleef tot incidentele optredens wordt bevestigd door een volgend rapport inzake de staatkundige

toekomst van het gebiedsdeel. De 'Commisie Aruba-Curacao', die bekendheid kreeg onder de naam Commissie Van Poelje, was tijdens de Ronde Tafel Conferentie van 1948 in het leven geroepen en onderzocht de mogelijke toekomstige verhoudingen tussen Aruba en Curacao. In een orientatierapport gaf de commissie 'een beeld van de sociale en economische toestanden van het staatsdeel Curacao'. Ook de positie van de vakbonden kwam ter sprake:

> 'Een verschijnsel waar de aandacht op dient te worden gevestigd is de afwezigheid van behoorlijke arbeidersbonden. De enkele, die er zijn, verdienen nauwelijks die naam; het Bestuur heeft in de regel geen enkele zeggenschap over de leden en is niet in staat namens de bond verplichtingen aan te gaan of toezeggingen te doen. Vakbonden, met uitzondering van een bond van officieren der C.S.M. vloot, bestaan niet.'

Dat de commissie -zowel als de overheid- positief stonden tegenover de oprichting van bonden blijkt eveneens uit het orientatierapport:

> 'Een en ander geeft aanleiding tot de gedachte dat de arbeidersbevolking wellicht wel rijp is voor deze ontwikkeling, doch ten gevolge van de gemakkelijk verkregen welvaart geen drang in deze richting voelt. Van overheidswege wordt het vormen van krachtige bonden gepropageerd, daar zij daarvan een middel ziet zowel tot versterking van de arbeidersstand als tot het vermijden van loon- en andere conflicten'.

Dat waarde gehecht werd aan het vakbondswezen 'in status nacendi' moge blijken uit het feit dat de commissie tijdens haar verblijf op Aruba inlichtingen inwon omtrent de gewenste staatkundige veranderingen bij een tweetal andere inmiddels in het leven geroepen bonden. Zowel het bestuur van de "Arubaanse afdeling van de Curacaose Ambtenaren Bond" (1939) als van de "R.K Vereniging voor Onderwijzend Personeel St. Thomas" (1941) werden door de commissie ondervraagd. Blijkbaar werden deze bonden wel voor vol aangezien. Vreemd genoeg wordt van de arbeidersbond in de geschriften van de commissie geen gewag gemaakt. Vermoedelijk was de bond in een van haar rustperioden terecht gekomen. Leider Henny Eman had bovendien inmiddels ten tijde van het bezoek van de Commissie andere wegen om zijn stem te laten horen en had daar de arbeidersbond niet voor nodig. Hij was zowel lid van de commissie als van de Staten, terwijl op Aruba de Raad van Politie nauwelijks nog functioneerde. Wellicht was het feit dat de beide andere bonden gedomineerd werden door Nederlandse ambtenaren en onderwijzers en dus een Hollandser karakter kenden, reden van de positieve discriminatie van deze bonden boven de arbeidersbond.

Zoals bekend was het jaar 1948 in menig opzicht een keerpunt in de politieke en sociale geschiedenis van Aruba. Het olietijdperk bevond zich op een hoogtepunt. De Lago had 8300 mensen in dienst, maar onrust rond de ontwikkelingen van de lonen en de werkgelegenheid zouden de eenheid van de arbeiders teniet doen. Aan het einde van de Ronde Tafel Conferentie van 1948 werd door Nederland, Suriname en Curacao voor het eerst en na jaren van aandringen het Arubaanse streven tot een vorm van zelfbestuur serieus genomen. De afscheidingswens zou het openbare leven op het eiland in zodanige mate gaan beheersen dat het terrein van de arbeidsverhoudingen naar de achtergrond

verdween. De invoering van het algemeen kiesrecht gaf aanleiding tot het ontstaan van politieke partijen en vakbonden werden ingezet worden om kiezers te mobiliseren en over te halen zich bij bepaalde partijen aan te sluiten. Binnen enkele jaren zouden deze ontwikkelingen bijdragen tot de neergang van de Arbeidersbond.

Zoals gezegd kreeg de afscheidingsgedachte Aruba in haar greep. Na de bemoedigende resultaten van de commissie Van Poelje stagneerde echter het afscheidingsproces. Verzet van Curacao en Nederland resulteerden erin dat twee belangrijke opties van de Arubaanse separatisten geen doorgang vonden. Allereerst werden de federatieve ideeen van de Commissie Van Poelje terzijde geschoven en vervolgens werd ook de gelijkheidsgedachte teruggedraaid. Deze stelde dat Aruba en Curacao op basis van gelijke welvaart en belastingafdracht ook gelijke vertegenwoordiging in het parlement verdienden. Ofschoon sinds 1948 beide eilanden acht vertegenwoordigers in de Staten hadden, werd deze verhouding gewijzigd in de twaalf - acht verdeling. Naar aanleiding van dit (historisch bezien weinig wijze) besluit ontstak op Aruba en storm van protest. Ook de Arbeidersbond liet van zich horen en we kunnen tevens afleiden hoe het ledenbestand van de bond eruit zag. In de Amigoe di Curacao van 31 juli 1950 treffen we de inhoud van een protesttelegram aan:

> "De Arubaanse Arbeidersbond met leden arbeiders van de verschillende volken der Nederlandse Antillen alsmede vreemdelingen heeft sinds haar oprichting in 1935 de harmonische samenwerking tussen deze arbeiders. Deze harmonieuze samenwerking tussen de Arubaanse en Curacaose arbeiders is thans prikkelend aangetast door de wijziging der zetelverdeling."

Dat ook dit protest geen effect sorteerde moge duidelijk zijn. De twaalf - acht bleef van kracht. Opvallend aan het telegram zijn twee andere gegevens. Allereerst het feit dat de bond zich op eigen initiatief over politieke issues uitliet. Op de tweede plaats zien we dat vijftien jaar na de oprichting van de bond er sprake zou zijn van een gemengd lidmaatschap. We kunnen ons afvragen of hier sprake is van retoriek of van een waarheidsgetrouwe weergave van de feiten en indien dit laatste het geval is, waarom de gemengd autochtone en allochtone bond enkele jaren later niet meer van zich laat horen.

De positie van de Bovenwinders

Een speech van Eman's politieke compagnon 'Kaizer' Vlaun in de Staten, juli 1951 verschaft ons informatie over het samengaan en ook van het uitelkaar gaan van de Bovenwinders en de arbeidersbond. Vlaun was een op Aruba wonende en werkende Bovenwinder, die invloed had onder de Bovenwindse arbeiders in San Nicolas. Vlaun was degene die voor Eman contact onderhield met deze groep en de arbeidersbond vervulde hierbij een belangrijke functie. Als vakbondsman werd Vlaun ofwel op de AVP-lijst van Eman gezet en ging hij met zijn eigen 'Aruba Eenheidspartij', coalitieafspraken met Eman aan.

In 1951 waren twee dingen inmiddels duidelijk worden. Op de eerste plaats dat de Lago drastisch zou gaan automatiseren en op de tweede plaats dat bij de verkiezingen de allochtone stemmers grote invloed zouden hebben op het doorslaan de electorale weegschaal. Het waren deze gegevens die de verhoudingen tussen de verschillende

bevolkingsgroepen onderdruk zetten. Eman moest hierin een houding bepalen en hij koos voor zijn traditionele achterban: de autochtone Arubanen. Als gevolg hiervan begon de Arbeidersbond te desintegreren. Naar aanleiding van voorstellen van Eman om tot een beperking van het kiesrecht van niet-Arubaanse kiezers te komen brak Vlaun met Eman. In de Staten stelde Vlaun:

> "In het jaar 1945 heb ik zelf campagne gevoerd voor de AVP. Toen heeft de AVP bijna alle stemmen van de Bovenwinders gekregen door de propaganda van de arbeidersbond. In 1946 ... dacht ik, dat de heer Eman als onze vertegenwoordiger zou opstaan, toen wij bij de Lago gingen vragen om een salarisverhoging, maar hij heeft ons toen in de steek gelaten. Er kan zo geen eenheid bestaan tussen de Bovenwinders en de heer Eman. ... de heer Eman heeft deze in de steek gelaten en ik neem het hen niet kwalijk dat zij hem niet meer steunen."

Afgezien van Eman's houding ten aanzien van de belangen van de arbeiders, toonde Vlaun zich teleurgesteld wegens uitlatingen dat niet-Arubanen bij de ontslagprocedures bij Lago het eerste aan de beurt kwamen, het benadelen van Bovenwinders bij het toekennen van vergunningen voor het besturen van huurauto's en de verwaarlozing van San Nicolas. We concluderen dat de toenemende strijd om de kiezers en de banen bij Lago bijdroeg aan de desintegratie van de arbeidende klasse. Een maand na de verwijdering tussen Vlaun en Eman vond een conflict plaats dat in het einde van de bond resulteerde.

EEN STAKING ZONDER BONDEN

Een belangrijke gebeurtenis voor de arbeidsbeweging op Aruba was de Lago-staking in 1951. Zonder dat er sprake was van een georganiseerd verzet braken er in 1951 stakingen uit op het oliebedrijf. De aanleiding hiervan was de onduidelijkheid rond de toekomstige loonontwikkelingen bij het bedrijf. Gegeven de stijgende kosten van levensonderhoud bestond overeenstemming over het voornemen de lonen aan deze situatie aan te passen. De mate waarin dat moest gebeuren was reden tot staking. Een Amerikaans onderzoeker had berekend hoe op dat moment de arbeiders hun loon besteden en de arbeiders geraakten in de veronderstelling dat hun salaris met ruim 50 procent omhoog zou behoren te gaan. De Lago deelde deze overtuiging uiteraard niet. Ofschoon de twee jaar oude werknemersraad -de Lago Employee Council- nog aan de onderhandelingstafel zat brak op 10 augustus een wilde staking uit. Lago en overheid regeerden geschokt en vreesden de bemoeienis of oprichting van linkse vakbonden. Het College van Algemeen Bestuur van (doktoor) Da Costa Gomes en Henny Eman waren bevreesd dat de Antilliaanse olieindustrie en welvaart bedreigd werden. In zijn rol van leider van een regeringspartij vond Henny Eman zich plotseling aan de andere zijde van het conflict dan de arbeiders uit zijn bond. Het kabinet Gomes - Eman besloot de marine in te zetten om de openbare orde en werkwillige arbeiders te beschermen. De heer Plantz werd als landsbemiddelaar naar Aruba te sturen om de conflicterende partijen nader tot elkaar te brengen. Na drie weken onderhandelen met de Lago en een commissie van stakingsleiders kwam Plantz tot een akkoord. De resultaten van Plantz tussenkomst waren een beperkte loonsverhoging en een verbetering van de sociale voorzieningen en de vakantieregeling.

Opvallend aan het verloop van gebeurtenissen van 1951 is de stilte van de zijde van de

Arbeidersbond. Dit zwijgen hing uiteraard samen met de regeringsparticipatie van vakbondsleider Eman. De wijze waarop de landsregering het conflict oploste ondervond kritiek. Op de eerste plaats werd in de Arubaanse eilandsraad zwaar geprotesteerd tegen Eman's fiat om de zaak door de lands- en niet door eilandsinstanties te laten oplossen. Voorwaar een besluit dat moeilijk met de idealen van de Separacion en de decentralisatie verenigd kon worden. Bovendien greep het C.A.B. met geweld in om de stakers aan het werk te krijgen. AVP-minister van Justitie Lampe (Eman's zwager!) zette de banjonetten van de marine in om de stakers te dwingen hun werk te hervatten. De staking resulteerde bovendien met de verwijdering van een aantal buitenlandse stakingsleiders van het eiland en met de intimidatie van de Arubaanse leiders.

Het zwijgen van de bond, het inschakelen van de landsinstanties, het inzetten van de banjonetten en de verwijdering van de stakingsleiders werden op de persoonlijke rekening van Eman bijgeschreven, zo vertelde een van de stakingsleiders. Het koste Eman's bond een aanzienlijk deel van de steun in de arbeiderskringen. Het verzet tegen de bond ging zover dat Eman's politieke opponenten Juancho Irausquin en Fichi Croes met een aantal ontevreden arbeiders overgingen tot de vorming van een nieuwe vakbond, de Petroleum Workers Federation of Aruba waarvan op 2 april 1952 de statuten werden goedgekeurd. Het protest tegen dit initiatief was groot. In de Staten werden Irausquin en Croes ervan beschuldigingdd het voortbestaan van de olieindustrie op de Antillen in gevaar te brengen en anti-Lagotaal gebruikt te hebben. In zijn weerwoord werden de Lago-staking en de arbeidersbond door Yrausquin afgedaan als politieke instrumenten van Eman:

> 'Wij zijn van plan een dergelijke vakvereniging op te zetten, zodat een staking bij de Lago nooit meer kan voorkomen; dat is de bedoeling.... Maar wat werkelijk de oorzaak is van deze laster? Niets anders dan het feit dat de staking van de AVP een mislukking is geworden en de
> vakvereniging van de AVP getoond heeft niets te betekenen."

Het is duidelijk hoezeer vakbeweging en politiek met elkaar versmolten waren en het laat zich raden dat Irausquin en Croes politieke munt wilden slaan uit het fiasco dat de Lago-staking voor Eman en 'zijn' bond was geworden. Van de Arubaanse Arbeidersbond werd na de staking van 1951 niets meer vernomen. Waarschijnlijk liet de bond het leven tijdens de stakingsdagen. Het overlijden van Henny Eman in 1957 zal naar aangenomen mag worden het definitieve einde van de bond betekend hebben.

Nog eenmaal werd melding gemaakt van de bond en we kunnen opmaken dat de bond officieel nog altijd bestaat. In 1970 verscheen op Curacao een overzicht van de bestaande Antilliaanse vakbonden. Bij de Arubaansche Arbeidersbond lezen we: 'Deze bond vertoont sinds enige tijd geen teken van werkzaamheid meer.'

Als we achteraf kijken naar de reden van de ondergang van Aruba's eerste bond, dan constateren we dat de oude bond goeddeels door leden uit de elite is opgezet met paternalistische motieven. De paternalistisch-opvoedkundige doelstellingen uit 1935 verouderden met het verstrijken van de tijd. Gaandeweg verdwenen de pre-industriele machtsstructuren die het mogelijk maakten dat leden uit de elite de gevoelens en

belangen van de arbeidende klasse zouden vertolken. Door het invoeren van het algemeen stemrecht, de partijvorming en de toenemende schaarste aan werkgelegenheid bij de Lago na 1951 moesten ook leiders als Eman partij kiezen. Koos men voor de oorspronkelijke Arubanen of de nieuwkomers; voor regeren met Da Costa Gomes of voor het breken met Curacao; voor de oliebedrijven, die felle tegenstanders waren van vakbonden of voor de arbeiders, die hun krachten juist wilden bundelen?